

აჭარის ფერმერულ მეურნეობათა სანაქსოროტო განვითარების პერსპექტივები

EXPORT DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE ADJARA FARMING INDUSTRY

გულადი თხილაიშვილი

GULADI TKHILAISHVILI

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

Batumi Shota Rustaveli State University
PhD Student

ანოტაცია

თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში საქართველოს აგრარული ბაზარი გლობალური ბაზრის ფორმირების პროცესის შემადგენელი ნაწილი, რომ გახდეს, აუცილებელია სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების ამ პროცესთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა. ქვეყანათაშორისი სავაჭრო ურთიერთობების დარეგულირების სრულყოფა წარმოადგენს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას, რადგან იგი ითვალისწინებს ეკონომიკის გლობალიზაციისა და მასში მიმდინარე მოვლენების სწრაფ ცვალებადობას, ქვეყნებს შორის ეკონომიკური კავშირების და ინტეგრაციული პროცესების გაძლიერებას.

დღეს აჭარის სოფლის მეურნეობა ახალი გამოწვევების წინაშე დგას. ჩნდება კითხვა, თუ რა ახალი როლი უნდა შეასრულოს სოფლის მეურნეობამ რეგიონის ეკონომიკაში. საკითხი ეხება იმას, თუ რა პოტენციალი გააჩნია აღნიშნულ სფეროს, აქვს თუ არა შეფარდებითი სავაჭრო უპირატესობები სოფლად წარმოებულ პროდუქციას და უნდა მიექცეს თუ არა მას განსაკუთრებული ყურადღება ადგილობრივი მოთხოვნილებისა და სანაქსორო ბაზრების დასაკმაყოფილებლად. აჭარის რეგიონი მოიხმარს უფრო მეტ იმპორტირებულ კვების პროდუქციას, ვიდრე აწარმოებს. აქედან გამომდინარე გასარკვევია რა ადგილს იკავებს ეს სფერო რეგიონის დარგობრივ სტრუქტურაში, ღირს თუ არა მასზე პოლიტიკის აქცენტირება (სოფლის მეურნეობის პრიორიტეტულ დარგად აღიარება). აჭარის ა.რ. აგრარულ სექტორში პროდუქციის წარმოებისა და ექსპორტის განვითარებით პრობლემების გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების სწორად მოწყობით, მათი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელშემწყობი გარემო პირობების შექმნითა და მათი საწარმოო პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებით.

საკვანძო სიტყვები: შეფარდებითი სავაჭრო უპირატესობა, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, საგარეუბნო ზონა, რაციონალური გამოყენება, სატარიფო მექანიზმი, პროტექციონისტული ღონისძიება, ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია, ლიბერალიზაცია.

Abstract

Georgian agrarian market to become part of the global market at the modern era of globalization, the formation of the production is essential for the agricultural products in the process of ensuring compliance. The regulation improvements of the international trade relations are the key objective of the World Trade Organization, because it takes into account the globalization of the economy and the rapid variation of the current occasions, bilateral economic relations and strengthening of the integration process.

At present, the Ministry of the Agriculture of Adjara is facing new challenges. The question arises as to what the new role to play in the region's agricultural economy? The issue of concern remains the potential in this scope, whether the comparative advantages of trade and production in rural areas should be given special devotion to local needs and whether it meet the needs of export markets. Adjara region consumes more imported food products than it produces. Hence we need to observe what place it takes in the sectoral structure of the region, whether is it worth to focus on agriculture priority recognition policies or not. The Adjara AR agricultural sector in the production and export development problem possible exists only by properly arranging the organizational and legal forms of agricultural enterprises, their entrepreneurship and establishment of favorable conditions for the effective use of their productive potential.

Keywords: Comparative trade advantage, legal forms of organization, Suburban zone, rational usage, tariff appliances, protectionist measures, internationalization of the economy, liberalization.

შესავალი

აგრარული სექტორის მდგრადი განვითარების თანამედროვე პირობებში პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების თავისებურებების, ტენდენციების კანონზომიერებათა გამოკვლევას, სასურსათო და სამრეწველო პოტენციალის ამოქმედების რეალური ფაქტორების თეორიულ-მეთოდოლოგიურ შესწავლას, ეკონომიკური რესურსების ეფექტურობას.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია აჭარის ფერმერულ მეურნეობათა საექსპორტო განვითარების პერსპექტივების ანალიზი და ამ სფეროში მიმდინარე პროცესების სრულყოფის წინადადებების ჩამოყალიბება, რომლებიც უნდა შეესაბამებოდეს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის (ვმო-ს) შეთანხმებას, ამავდროულად მან მასტიმულირებელი გავლენა უნდა მოახდინოს რეგიონის აგრარული საწარმოების საექსპორტო საქმიანობაზე.

კვლევის მეთოდი. კვლევის მიზნის მისაღწევად გამოყენებული იქნა მიდგომები და რეკომენდაციები, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს რეგიონის აგრო-სასურსათო პროდუქციის წარმოების საექსპორტო სტრატეგიის შესამუშავებლად, რაც ხელს შეუწყობს აგრარული სექტორის განვითარებასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებას.

კვლევის ამოცანა. აგრარული წარმოების პროდუქციის ექსპორტ-იმპორტის დინამიკისა და მასზე მოქმედი ფაქტორების განსაზღვრა, აგრარული სექტორის საექსპორტო წარმოების პოტენციალის ამოქმედების რეზერვების გამოვლენა, აგრარული დარგის ექსპორტის განვითარებაზე მასტიმულირებელი ზემოქმედების თვალსაზრისით მოქმედი სატარიფო და არასატარიფო მექანიზმების ანალიზი, აგრარული ფირმის საექსპორტო-საიმპორტო საქმიანობის რეგულირების მექანიზმის სრულყოფის ტენდენციების ექსტრაპოლაცია და ანალიზი.

კვლევის ორიგინალობა. ნაშრომის კვლევის ორიგინალობა მდგომარეობს იმასში, რომ პირველადი მონაცემების საფუძველზე შესწავლილია აჭარის რეგიონის ძირითადი აგრო-პროდუქციის ექსპორტიორები, მათი პრობლემები და სამოქმედო არეალი. პრობლემების გამოვლენებისა და აღმოფხვრის გზები. გამოვლენილია სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული კვლევის შედეგების პრაქტიკისაგან გადახრის მიზეზები.

ავტორი წვლილი. აჭარის სავაჭრო სავაჭრო პალატიდან გამოთხოვილი მასალების საფუძველზე სტატისტიკურად (რაოდენობრივად და თვისობრივად) დამუშავდა და გაანალიზდა

2014–2016 წლების აგრარული პროდუქციის ექსპორტიორი ორგანიზაციებისა თუ იურიდიული პირებთა ნუსხა. ასეთი ორგანიზაციების რაოდენობა სამწუხაროდ არ აღემატება 90 ერთეულს. აქედან ხელმისაწვდომი გახდა მხოლოდ 26 ექსპორტიორი ორგანიზაცია. ანუ დაახლოებით რესპოდენტთა 28% იქნა გამოკითხული ინტერვიუს წესით.

ჩვენი კვლევით მიღებული იქნა შემდეგი შედეგი [2. გვ. 260-268]; [1. გვ. 10–14].

კითხვა 1: ორგანიზაციის დასახელება–26 ორგანიზაციის იურიდიული სტატუსების მიხედვით იქნა გამოკითხული. შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, სააქციო საზოგადოება, ინდ-მეწარმე, ფიზიკური პირი და სხვ. ორგანიზაციები არ ერიდებოდნენ გამჭვირვალედ დაეფიქსირებინათ სრული იურიდიული მონაცემები.

კითხვა 2: რომელი წლიდან ფუნქციონირებს თქვენი ორგანიზაცია? ორგანიზაციების უმრავლესობა დაარსდა: 2002 წელს - 15.4%, 2007 წელს - ფირმების 19.2% და 2014 წელს - იგივე რაოდენობით 19.2% იქნა დარეგისტრირებული. სხვა პერიოდებში შედარებით ნაკლები პროცენტით იქნა წარმოდენილი დარეგისტრირებული ფირმები.

ორგანიზაციების დარეგისტრირების და მოტივაციის ძირითადი მიზეზი როგორც განმარტეს არის სახელისუფლო პოლიტიკის შეცვლა და ახალი იმედი გაჩენა. 2007 წელს ახლად მოსული სახელისუფლო გუნდის პოპულარიზაცია იმის შესახებ, რომ ჩვენი პროდუქცია ევრო-ბაზარზე გავა და ყველაზე კონკურენტუნარიანი იქნება, განაპირობა ასეთი ინტენსივობა.

მეორე მნიშვნელოვანი ეტაპი 2014 წელია, როდესაც გამოცხადდა სოფლის მეურნეობის მიზნობრივი პროგრამები და პროექტები. აგრარული სესხები, კოოპერატივების შექმნა და წარმოების სატარიფო/სავადასახადო შეღავათების დაანონსებამ აჭარის რეგიონში ერთგვარი ბუმი გამოიწვია. ასევე გეხდება ორიოდ აგრო-ექსპორტიორი, რომელიც დაარსებული იყო 1993–1999 წლებში. ამ ორგანიზაციებმა ინტერვიუს დროს განაცხადეს, რომ საკმაოდ წარმატებით ართმევენ თავს და იმედი აქვთ უფრო განვითარების და სახელმწიფოს ხელშეწყობისა.

ასევე შევეცადეთ იმის დადგენას, თუ რამდენად ეფექტურია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ორგანიზაციის მოქმედი ფორმა, რომელ რეგიონშია წარმატებული, როგორ და რა საშუალებით იქნა მიღწეული უკეთესი შედეგები. ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირების ეფექტიანობის განსაზღვრის ძირითად კრიტერიუმად მიგვაჩნია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოცულობის, მეურნეობის შემოსავლის ზრდა და ხარისხის გაუმჯობესება.

კითხვა 3: სად მდებარეობს თქვენი ორგანიზაცია?

ამ კითხვაზე 5 ალტერნატიული პასუხი იყო მომზადებული. ხულო, შუახევი, ქედა, ხელვაჩაური, ქობულეთი, ბათუმი და სხვა. სამწუხაროდ მაღალმთიანი რაიონები ფაქტიურად არ მონაწილეობენ აჭარის აგრარული პროდუქციის ექსპორტირების საკითხში. ძირითად ექსპორტიორებად გვევლინებიან ქობულეთი, ბათუმი და ხელვაჩაურის რაიონები. ექსპორტიორი ორგანიზაციების პროცენტული წილი კი ასე ნაწილდება:

ქობულეთი 38.5%, ბათუმი 30.8%, ხელვაჩაური 23%. საინტერესოა, თუ რამ განაპირობა ასეთი განსხვავება რაიონებს შორის. პირველ რიგში მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ მასიური წარმოება. ქობულეთი და ხელვაჩაურის რაიონები გამოირჩევა ციტრუსის ექსპორტით, შესაბამისად შედარებით ადვილად ახერხებენ უცხოელ პარტნიორების ნახვას და საქმიანი წინადადებების შეთავაზებას. რაც შეეხება ბათუმს – განსხვავდება სხვა რაიონებისგან, ბათუმი ფაქტიურად არ აწარმოებს სასოფლო სამეურნეო პროდუქციას, ის მენეჯმენტს უკეთებს და უკავშირდება ლოგისტიკურ ცენტრებს, რის შედეგადაც ექსპორტს ახორციელებს.

ასევე, გამოიკვეთა უმნიშვნელოვანესი პრობლემა - ფერმერთა კვალიფიკაციის საკითხი. გაირკვა, რომ ფერმერთა უმრავლესობას არ გააჩნია საბაზრო პრინციპით მუშაობისათვის სათანადო ცოდნა და გამოცდილება. არ ხდებოდა მათი სწავლება და კვალიფიკაციის ამაღლება, თუმცა 2013–2016 წლებში შედარებით უკეთესად ართმევენ თავს ვიდრე წინა პერიოდებში. ფერმერები არ იცნობდნენ საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილებას. არ იცნობდნენ და ვერ ერკვეოდნენ უახლეს ტექნოლოგიებში, ნაკლები წარმოდგენა ჰქონდათ მარკეტინგის, მეურნეობის მმართველობით და ორგანიზაციულ საკითხებზე. სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს მთის განვითარებას და ხელშეწყობას უკვე დაწყებულია და უახლეს მომავალში გამომჩნდება მაღალმთიანი რაიონები, როგორც წარმატებული ექსპორტიორები.

ამგვარად, ფერმერული მეურნეობების უპირატეს განვითარებას, მიგვაჩნია, რომ მათი გავრცელების არეალი უნდა იყოს არა მხოლოდ დაბლობ და საგარეუბნო ზონის ტერიტორია, არამედ აჭარის მაღალმთიანი რეგიონები, მით უფრო, რომ როცა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების არსებული ორგანიზაციული ფორმების დაშლისა და ნგრევის ფონზე, მათი განვითარება საქართველოს აგრარული სექტორის კრიზისიდან გამოყვანის, მისი სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალის განმტკიცების, სასურსათო პროდუქციის სიუხვის შექმნის ამოცანათა გადაწყვეტის უკვე სასიცოცხლოდ აუცილებელ, მნიშვნელოვან

პირობად იქცა.

კითხვა 4: სოფლის მეურნეობის რომელ დარგს მიეკუთვნება თქვენი ორგანიზაცია?

ამ კითხვის მიზანია გავიგოთ, თუ რომელ დარგშია სპეციალიზირებული ესა თუ ის ფერმერი და რომელი პროდუქციის ექსპორტს ახორციელებს. შედეგებით ლოგიკურიც იყო, რომ მეციტრუსეობა არის პრიორიტეტი დარგი აჭარაში. 31.8% სწორედ მეციტრუსეობაზე მოდის, კონკრეტულად კი მანდარინის ექსპორტი, ხოლო სხვა ციტრუსოვნები ფორთოხალი და ლიმონის ექსპორტს ძალიან უმნიშვნელო პროცენტი შეადგენს. მეორე ადგილზეა დაფნის ფოთოლის ექსპორტი 18.2%. მეჩაიეობა მებაღეობა (კომბოსტო და სხვა ბაღეული) 13.6%-ია. ასევე საინტერესო მაჩვენებელია ჩაის წარმოება, ნათელია, რომ ამ დარგს ხელის შეწყობა და სტიმულირება სჭირდება, ფერმერებთან ინტერვიუს დროს გამოიკვეთა ინტერესი, პრივატიზება მოახდინონ ჩაის პლანტაციების. 9.1% საკმარისი რაოდენობა იმისთვის, რომ ბამბუკის წარმოება მნიშვნელოვან დარგად ჩაითვალოს. ინტერვიუს დროს აღმოჩნდა, რომ სახელმწიფო პრიორიტეტად არ მიიჩნევა ეს ეკონომიკური მეურნეობა, რამე თუ არ ეძლევათ ფერმერებს საშუალება 3–4 ჰა ტერიტორიის პრივატიზაციისთვის, რომელიც მუდმივი სატყეო საბამბუკერესურსი გახდება, რამეთუ ზრდადი კულტურაა და ამასთანავე მაღე განახლებადი.

სოფლებში დიდია კვალიფიციური აგრონომების, ზოტექნიკოსების, ინჟინერ-მექანიზატორების და სხვა სპეციალობის კადრებზე მოთხოვნილება. ფერმერული მეურნეობის პერსპექტიულობაზე ისიც მიუთითებს, რომ მისი განვითარება, უპირველესად, მიზნად ისახავს მიგრაციული პროცესების შეჩერებას და მოსახლეობის სოფლად დამაგრებას.

ფერმერული მეურნეობის ფუნქციონირების საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე საკუთრების, მიწათმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის საკითხის მოწესრიგება, მიწაზე გადასახადის ოპტიმალური ზღვარის დადგენის სწორი კრიტერიუმის მოძებნა. ასეთ კრიტერიუმად ერთმნიშვნელოვნად მიღებულია მიწის კადასტრი, რომელიც უნდა დამუშავდეს მაღალმეცნიურულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე და მიწის შეფასება უნდა მოხდეს დიფერენცირებულად, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, რაც გამორიცხავს სუბიექტურობას.

ამდენად, მიზანშეწონილია ფერმერული მეურნეობებისათვის სტატისტიკური ანგარიშგების სავალდებულო ფორმების ნუსხის დადგენა, მათი მაჩვენებლების დახვეწა-განმარტება. საბოლოო ჯამში, საქართველოში ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირებისათვის საჭიროა

ამ პროცესს შევუქმნათ მყარი საკანონმდებლო საფუძველი. ამ მიზნით, საჭიროა ჯერ ფართოდ გაიშალოს მეცნიერული გამოკვლევები ფერმერული მეურნეობების ეკონომიკისა და სამართლებრივი პრობლემების გადასაჭრელად.

კითხვა 6: თქვენი ორგანიზაციის წარმოების ძირითადი საქმიანობის სფერო.

ჩვენი ამოცანაა ფერმერული მეურნეობების ისეთი ოპტიმალური მოდელის შემუშავება, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უშუალო მწარმოებელს საშუალებას მისცემს შეზღუდული რესურსების და ბაზრის კონიუნქტურით განპირობებული პროდუქციის ცვალებადი სარეალიზაციო ფასის პირობებში, აწარმოოს იმ ნომენკლატურისა და მოცულობის სასაქონლო პროდუქცია ისეთი თანაფარდობით, რომლის რეალიზაციაც და მით უმეტეს, ექსპორტს უზრუნველყოფს მაქსიმალური მოგების მიღებას. სწორედ მაქსიმალური მოგების მაჩვენებელი იქნება დასახული მიზნის ოპტიმალურობის კრიტერიუმი.

კვლევის მიზანია გავიგოთ კონკრეტულად, თუ რა საქმიანობით ფუნქციონირებს დღეისთვის არსებული ორგანიზაციები თუ კერძო მესაკუთრეები. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ჩვენ ძირითადად ექსპორტზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებზე ვართ ფოკუსირებული დავინახავთ, რომ 61.5% ნედლეულის სახით გააქვს ექსპორტზე საქონელი. რაც მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველოში და კონკრეტულად კი აჭარაში ძირითადი და პრიორიტეტული კულტურების უმეტესობა სწორედ, რომ ნედლეულის სახით გადის ქვეყნიდან. მზა სასაქონლო ფორმით მხოლოდ 19.2%-ია, ისიც ჩაის და ბამბუკის წარმოებისაგან მიღებული მაჩვენებელით. ხოლო 15.4% ნახევრად დამუშავებული პროდუქციის რეალიზაციას უირავს.

კითხვა 7: მთლიანი წარმოების/მომსახურების დაახლოებით რა რაოდენობის პროდუქცია გაგაქვთ ექსპორტზე და რა ნაწილით ამარაგებთ ადგილობრივ ბაზარს?

შემდეგი კითხვით გავიგოთ ექსპორტიორი ორგანიზაციები რა რაოდენობის პროდუქციას აწარმოებენ. შედეგად დგინდება, რომ ის ორგანიზაციები ან კერძო/ფიზიკური პირები, რომლებიც რაიმე სახით აგრარულ პროდუქციას აწარმოებენ (ნედლეულის სახით, ნახევრად დამუშავებული თუ სასაქონლო ფორმით) უმეტეს მათგანს დაახლოებით 70–80% გააქვს ექსპორტზე. ექსპორტიორთა 73.1% თავისი პროდუქციის 100% გააქვს ექსპორტზე.

ამ სახის ექსპორტიორები ინტერვიუს დროს აცხადებდნენ, რომ საქართველოში სათანადოდ ვერ მუშაობს ანტიდემპინგური კანონი. შესაბამისად არ არის დაცული კონკურენტუნარიანობა. რის გამოც უწევთ უცხოეთში ექსპორტირება. ადგილობრივი აგრარული ბაზარი კი გაჯერებულია დაბალხარისხიანი, ხშირ შემთხვევაში

უხარისხო პროდუქციით. მონოპოლიურ გარემოში კი მცირე და საშუალო ფერმერული მეურნეობები ვერ ახერხებენ თავიანთი თავის რეალიზაციას. ერთის მხრივ დიდ მოცულობაზე და დაბალ ფასებზე ორიენტირებული იმპორტიორი დგას, ხოლო მეორე მხრივ ახლად დამწყები ფერმერული მეურნეობა.

რაც შეეხება სხვა მონაცემებს, ნათლად ჩანს, რომ ორგანიზაციების 7.7% თავისი პროდუქციის 80–90% გააქვს ექსპორტზე ხოლო ადგილობრივ ბაზარს ამარაგებს 10–20%-ით. რა თქმა უნდა ეს საგანგაშო ციფრია, რადგანაც საშუალო განვითარების ქვეყანა სასურსათო უზრუნველყოფას 80–85% მაინც უნდა ახდენდეს ადგილობრივი წარმოებით, ხოლო დასაშვები იმპორტი 10–15% უნდა იყოს. მოგეხსენებათ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო ფერმებში წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების საქმეში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წარმოების ოპტიმიზაციას. საქართველოს აგრარულ სექტორში თანამედროვე პირობებისათვის მეწარმე-სუბიექტთა შორის სჭარბობს ოჯახური მეურნეობები და ახლა მიმდინარეობს მათი ფერმერულ მეურნეობებად გარდაქმნის პროცესი. ამ პროცესის დაჩქარების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად აგრობიზნესის ეკონომიკური ეფექტის ზრდა უნდა მივიჩნიოთ.

კითხვა 8: პროდუქციის ექსპორტის მოცულობა ბოლო 5 წლის განმავლობაში.

განხილულია 2011–2016* წლების ექსპორტი სხვადასხვა კულტურების მიხედვით. როგორც ცხრილიდან ჩანს მეციტრუსეობზე მოდის ყველაზე მეტი წილი. ორგანიზაციები, რომლებიც ოპერირებენ საერთაშორისო ბაზარზე დიდი ხანი შესაბამისად მეტი ექსპორტი აქვთ. მეციტრუსეობის საკითხში თითქმის ყველა ექსპორტიორი 2011 წელთან შედარებით 2016*-ში უკვე გაცილებით დიდი რაოდენობით გააქვთ უცხოეთში თავიანთი საქონელი. 2013 წლიდან უკვე შეინიშნება მზარდი ტენდენცია, რაც მათივე განცხადებით ბაზრების დივერსიფიკაციის შედეგია მით უფრო, ისეთ ტრადიციულ ბაზარზე შესვლა, როგორც რუსეთია.

აღსანიშნავია მეჩაიეობის და მეხილეობის საკითხი. ცხრილიდან ჩანს, რომ ამ კულტურების ექსპორტირება უფრო სტაბილურად შენარჩუნებულია, არ განიცდის კლებას ან მატებას. დავინტერესდით თუ რატომ არ ზრდის ექსპორტიორი ჩაის ექსპორტს, ისინი ხომ სტაბილური მიმწოდებლები არიან? აღმოჩნდა, რომ უფრო მეტის მიწოდება შეუძლიათ (ძირითადად შუა აზიის ქვეყნებში, უზბეკეთი, ტაჯიკეთი, თურქმენეთი), მაგრამ არ გააჩნიათ მეტი რესურსის მარაგი. შესაბამისად გურიის, სამეგრელოს ან იმერეთის რეგიონიდან უწევთ ჩაის შესყიდვა, რომელიც არ არის საკმარისი რაოდენობა. ძირითადად მზა სასაქონლო ფორმის პროდუქციად გადის ქართული ჩაი. სასურველია 10–15 ჰა დაუშვას სახელმწიფომ პრივა-

ტიზაცია და ეს ორგანიზაციები გაცილებით 60%-ით მეტს გაიტანენ ექსპორტზე, შესაბამისად ადგილობრივ ბაზარზეც დაიმკვიდრებენ სემენტს და ამით შეიძლება იმპორტირებული ჩაის ჩანაცვლება.

აქედან გამომდინარე, მსოფლიო გამოცდილების გამოყენება დაახქარებს დღეს ჩვენი ქვეყნის წინაშე არსებული გამოწვევების გადაჭრას. გამოწვევები კი საკმაოდ რთულია. არავისთვისაა სიახალე იმის განცხადება, რომ უკვე ორ ათეულ წელზე მეტია ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკა და მათ შორის სოფლის მეურნეობაც სტაგნაციის მდგომარეობიდან ვერ გამოვიდა. გასაგები მიზეზების გამო, დღის წესრიგში დადგა ბრძოლა თუნდაც იმისათვის, რომ შევძლოთ არც თუ ისე შორეულ წარსულში მიღწეული წარმოების მასშტაბებთან მიახლოება.

კითხვა 9: გააკეთეთ კომპანიის SWOT ანალიზი.

ამ კითხვის შევსებისას ექსპორტიორებმა როგორც გაიგეს ისე დაწერეს და გაგვიზიარეს თავიანთი მოსაზრება. ორგანიზაციების SWOT ანალიზით დადგინდა: მათ **ძლიერ მხარეს** წარმოადგენს: დაბალი/ადეკვატური ფასები, მდებარეობა, დიდი ხნის გამოცდილება და ბაზრზე ცნობადობა. ასევე გვხვდება ორგანიზაციების რომელთა ძლიერი მხარეა ტექნოლოგიური სიახლეები, კარგი მენეჯმენტი, მაღალი კვალიფიციური ტექნოლოგების და თანამშრომლების ყოლა. მათი **სუსტი მხარეებია:** ნედლეულის დეფიციტი, კონკურენტებთან შედარებით დაბალი ანაზღაურება, ზოგჯერ სათანადოდ არამოტივირებული თანამშრომლები/მუშები, რაც აისახება ორგანიზაციის არაეფექტურ მუშაობაზე, ადგილობრივ ბაზარზე თანამშრომლების და ტექნოლოგიების დიდი კონკურენცია. მათი **შესაძლებლობებია:** 10კა ჩაის პლანტაციის პრივატიზება, ფინანსური მხარის გასწორება და ისევე კონკურენტუნარიანობა ბაზარზე, ბამბუკის წარმოებისთვის 3–4კა პრივატიზირება და ტექნიკა დანადგარების შექმნა, სხვა პროდუქციის რეალიზაცია და ბაზრის გაფართოება. მათ წინაშე არსებული **საფრთხეებია:** უცხო ბაზრების დაკეცვა, ნარგავების ფართობების მკვეთრი შემცირება, არასტაბილური სავალუტო ვითარება. ეკონომიკის სამინისტროზე გადაცემული მომიჯნავე სასოფლო სამეურნეო სავარგულების სხვაზე გაყიდვა, რაც ხელს უშის ჩვენი ორგანიზაციის ტერიტორიულად გაფართოებას. კლიმატური არასტაბილურობა, დაუზღვეველი პროდუქციის გაფუჭება.

კითხვა 10: შეაფასეთ ბიუროკრატია საქსპორტო დოკუმენტაციის მოწესრიგებაში?

კვლევის ეს კომპონენტი საინტერესო იყო ჩვენთვის, იმდენად, რამდენადაც გვაინტერესებდა სახელმწიფოს როლი ექსპორტის ხელშეწყობისათვის, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია დოკუმენტაციის მოწესრიგება და დროუ-

ლად გაკეთება. 57.7% ანუ დიდი უმრავლესობა აფასებს კარგად, მეორე ნაწილი 34.6% კი ძალიან კარგ შეფასებას აძლევს ბიუროკრატულ საკითხების მოგვარებას. მხოლოდ 7.7% ამბობს, რომ ცუდია დოკუმენტაციების მომზადების პროცედურა და ხშირად უწევს სოფლიდან ჩამოსვლა და პროდუქციის წარმომავლობის საბუთის სოფლის მეურნეობის სამინისტროში გაკეთება, რაც მათი თქმით გულისხმობს დროის და რესურსების ფუჭად კარგვას. აჭარის აგრო-საწარმოების ჩამოყალიბების პროცესში წარმოჩინდა ქვეყანაში საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანოების ჩართულობის გაფართოების, იუსტიციის სახლებისა და ნოტარიუსების მომსახურების რეჟიმის გამარტივების, ასევე სხვა აქტუალური პრობლემები.

კითხვა 11: პროდუქციის ექსპორტის გეოგრაფიული არეალი.

მოგეხსნებათ ინოვაციური პოლიტიკა სწორედ ის გზაა, რომელმაც საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის საქართველო შესაძლებელია გადააქციოს წონად პარტნიორად ექსპორტის მრავალფეროვანი და ეკოლოგიურად სუფთა კვების პროდუქტების წარმოებასა და მიწოდებაში. ტრადიციული ბაზარი როგორცაა რუსეთი საკმაოდ დიდი საქსპორტო პოტენციალი აქვს აჭარის რეგიონისთვის. კონკრეტულად ეს ცხრილი აჩვენებს ექსპორტიორის ხვედრით წილს მისი მთლიანი პროდუქციის ექსპორტირებაში. ანუ თუ მას ექსპორტზე გააქვს 80% ან თუნდაც მთლიანი პროდუქციის 100%, რომელ ქვეყანაში რამდენი პროცენტით შედის. მაგ: სომხეთი 0–20%, რუსეთი 20–40%–მდე, უკრაინა 40–60%. რადგანაც კითხვის მოთხოვნაში იყო ზოგადი მონაცემები უნდა ვივარაუდოდ, რომ სომხეთში შეიტანა დაახლოებით 15%, რუსეთში 30–35% ხოლო დანარჩენი 50% უკრაინაში. ეს საკმარისი ინფორმაციაა იმის დასაანგარიშებლად, დაახლოებით, თუ რა აოდენობის პროდუქცია შეაქვს 3 სხვადასხვა ქვეყანაში.

რაც შეეხება დაფნის ფოთოლის ექსპორტს ჩანს, რომ უკრაინა ლიდერობს და თითქმის 90% ექსპორტირება ხდება უკრაინაში და მცირედენი მოცულობით რუსეთში. ასეთივე პირობებშია მეციტრუსეობაც, უმეტესი ექსპორტიორი ქვეყნები უკრაინა და რუსეთი რჩება. ხოლო სხვა დანარჩენ ქვეყნებზე მცირედენი ექსპორტირებით შემოიფარგლებიან აჭარის აგრარული სექტორის მწარმოებლები/ექსპორტიორები. ციტრუსი, ბალჩეული და ხილი ცოტადენი რაოდენობით მაგრამ მაინც შედის ევროპასა და ბალტიისპირეთის ქვეყნებში. ინტერვიუს დროს ექსპორტიორები აცხადებდნენ, რომ მათ ძალიან ბევრი დეტალების გათვალისწინება დასჭირდათ იმისათვის, რათა შესულიყვნენ ამ ბაზრებზე. მაღალი სტანდარტი, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი და სრული დოკუმენტაციის მობილიზების გარეშე შეუძლე-

ბელია ევროკავშირის ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობა. ჩაის პროდუქციის უმრავლესობა შუა აზიაში შედის, როგორც შეფუთული, დაფასოებული და მზა პროდუქცია. 15%-მდე შეიძლება შევიდეს როგორც ნედლეული. სასურველია სხვა პროდუქციაც ჩაის მსგავსად სრული სასაქონლო ფორმით შევიდეს დანარჩენ ქვეყნებშიც.

კითხვა 12: რა სახის პრობლემებს აწყდებით გასაღების ბაზარზე?

ჩვენი აზრით საინტერესო იქნებოდა ჩაგვეერთო ეს კითხვაც ჩვენს კვლევაში, რათა გაგვეჩვენა, თუ რა სახის პრობლემებს აწყდება აჭარის ექსპორტიორები გასაღების ბაზარზე. დიდი რაოდენობა რესპოდენტებისა აცხადებს, რომ ექსპორტირებულ ქვეყანაში ფაქტიურად არ აწყდებიან პრობლემებს გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა.

მაგრამ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი მაინც კონკურენციაა, ასეთ შემთხვევაში ფირმები იძულებული არიან უფრო ეფექტური სარეკლამო რგოლები და კამპანიები აწარმოონ ბაზრის გარკვეული სეგმენტის შესანარჩუნებლად. ზოგ შემთხვევაში საკანონმდებლო ან სატარიფო პოლიტიკის ცვლა და ვალუტის კურსის მერყეობა რჩება პრობლემად. სხვა შემთხვევებში პარტნიორებთან ან წარმომადგენლობებთან თანამშრომლობენ აჭარის აგრარული პროდუქციის საექსპორტო ფორმები და შეკვეთის შესაბამისად აგზავნიან საქონელს. პროდუქციის დაზიანების, გაფუჭების ან დაღპობის შემთხვევაში კი ურთიერთ მოლაპარაკების და შეთანხმების გზით აგვარებენ პრობლემას.

შეიძლება ითქვას, რომ საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების პირობებში საერთაშორისო ურთიერთობები, მატერიალური, ფინანსური და შრომითი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზით შეიძლება სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი წარმოების სფეროებში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის პრობლემებზე ინოვაციური მიდგომების ფოკუსირება. სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი წარმოების მართვის სფეროში უნდა დაინერგოს ახალი ტექნოლოგიები, რაც ხელს შეუწყობს აჭარის ა/რ-ის ფერმერებს კონკურენტუნარიანი გახდნენ საერთაშორისო ბაზარზე. შესაბამისად გაიზრდება ექსპორტის მოცულობა და წარმოება გადავა მაღალი ხარისხის პროდუქციაზე. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აჭარაში აუცილებლად მიგვანია სასოფლო-სამეურნეო გაერთიანებების განვითარება.

კითხვა 13: სარგებლობთ თუ არა ექსპორტის დაზღვევით?

კვლევაში აჩვენა, რომ თითქოს და წარმატებულად ოპერირებენ ექსპორტიორები პროდუქციის გატანას საზღვარგარეთ, მაგრამ 61.5% საერთოდ არ აზღვევს და არ სარგებლობს სატრანსპორტო

დაზღვევით, მათი აზრით ეს ზრდის ხარჯებს. ხოლო 26.9% სისტემატიურად აზღვევს პროდუქციას ექსპორტის დროს. ეს უფრო ეხება საერთაშორისო სავაჭრომობილო საშუალებებს რის გარეშეც ევროპის საბაჟო სამსახურები არ შეუშვებენ თავიანთ ქვეყანაში, შესაბამისად ვაღდებულები არიან დააზღვიონ ტვირთი. გვხდება ექსპორტიორთა ისეთი კატეგორიაც, რომლებიც ზოგჯერ აზღვევენ და სარგებლობენ საექსპორტო დაზღვევით 7.7%, ზოგჯერ კი ისინი არ აზღვევენ მას (3.8%). ჩვენ ვერ შევქმნიდით რაღაც განსაკუთრებულ ფორმას, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ აუცილებლად გასათვალისწინებელია საკვლევი წინადადების მომზადება ფერმერთა განწყობა-შეხედულებების გათვალისწინებით. როგორცაა:

1. სასოფლო-სამეურნეო გაერთიანების შესახებ ხალხთან ინფორმაციის მიწოდება;
2. ექსპორტის განმახორციელებელი სასოფლო-სამეურნეო ფერმერების დამოკიდებულების შესწავლა. გეოგრაფიული საზღვრები, სამეწარმეო მიმართულება და ა.შ.;
3. მოსახლეობის მიერ აგრარული პროდუქციის ხარისხის ამდლების საინიციატივო ჯგუფების შექმნა სანდოობისა და კომპეტენციის, ავტორიტეტის გათვალისწინებით;
4. ექსპორტიორი ფირმების სრული ინფორმირებულობა და ტრენინგი იმ ქვეყნის საკანონმდებლო თუ საბაჟო საკითხების შესწავლის დასახმარებლად;
5. სასოფლო-სამეურნეო ფირმების გათვითცნობიერება სადაზღვევო სისტემით და მისი მნიშვნელობა სამომავლო სამოქმედო გეგმის შემუშავება.

კითხვა 14: როგორ შეაფასებდით თქვენს ცოდნას საკანონმდებლო ბაზის, სახელმწიფო რეგულაციების და საექსპორტო სატარიფო პოლიტიკის შესახებ?

ჩვენ დავინტერესდით, თუ როგორ ართმევენ თავს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელი ფერმერები საკანონმდებლო ბაზას, მთლიანობაში ნაგულისხმე-ვია იმ დოკუმენტაციის ნუსხა და მოწესრიგებულობა, რომელთანაც უწევთ მუშაობა, იქნება ეს ადგილობრივი ფირმების რეგისტრაცია, თუ საექსპორტო სიახლეების და ნორმატიული აქტების დამუშავება.

კითხვის სტრუქტურა 10 ბალიანი სისტემით ჩამოყალიბდა, აქედან 1 არის ძალიან ცუდი და 10 ძალიან კარგი. გრაფიკულ გამოსახულებაში მოცემული შედეგი დამაკმაყოფილებელია, რადგანაც ექსპორტიორთა უმეტესი ნაწილი ანუ დაახლოებით 60% საკმაოდ კარგად არის გათვითცნობიერებული აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში. მნიშვნელოვანია აჭარა გახდეს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების ექსპორტი-ორი რეგიონი. ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებაზე

ხელმოწერის შემდეგ, აგრარული დარგი ახალი გამოწვევის წინაშე დგას. ჩვენთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ევროკავშირის ქვეყნების, ასევე ჩინეთისა და იაპონიის ბაზრებზე ქართული პროდუქციის ექსპორტირების ხელშეწყობას და სტიმულირებას.

აუცილებელია მივაღწიოთ მაღალგანვითარებულ აგრარულ წარმოებას, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში გამოვიყენოთ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და რეალიზაციის რეგულირების ღონისძიებათა სისტემა (სამართლებრივი, ორგანიზაციული, ეკონომიკური), რომელშიც ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საგარეო ვაჭრობის საბაჟო რეგულირების ინსტრუმენტებს - სატარიფო და არასატარიფო მექანიზმების შესწავლას, ყურადღების მიქცევას და მნიშვნელოვან კომპონენტად მიჩნევას [3. გვ. 7-17].

კითხვა 15: რამდენად გეხმარებათ სახელმწიფო პროდუქციის ექსპორტირებისას?

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობებში უშუალო მონაწილეობისა და გაფართოების სტიმულირების თვალსაზრისით, კვლავაც აქტუალურ პრობლემად რჩება ეროვნული აგრარული საწარმოების საექსპორტო საქმიანობის ხელშეწყობი ბერკეტების მუდმივი გაუმჯობესების ღონისძიებათა კომპლექსის გატარება. ჩვენის აზრით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საგარეო ვაჭრობის სახელმწიფო რეგულირება, იმ მექანიზმების შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს ექსპორტის განვითარებას და პასუხობს ეკონომიკური ურთიერთობების მარეგულირებელ კანონებს, ეს ერთი მხრივ ხელს უწყობს ექსპორტიორთა შანსს დაბრკოლების გარეშე მოხვდნენ პარტნიორი ქვეყნის ბაზარზე.

კონკრეტული შედეგი კი გვიჩვენებს, რომ 31% აცხადებს რომ სახელმწიფო არ ეხმარება პროდუქციის ექსპორტირებაში და აფასებს 10 ბალიან სისტემაში 0 ქულით. ვლინდება ასევე 6-7 ქულით შემავსებლები რომელთა ჯამი 30%-ს არ აღემატება. ხოლო 9-10 ქულით ფასდება ექსპორტიორთა 10%-ის მოსაზრება. აჭარის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების და ექსპორტიორების ძირითად ამოცანად გვევლინება საექსპორტო საქმიანობისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა პროტექციონისტული ღონისძიებების მთელი კომპლექსის გატარებით, რომელიც უნდა შეესაბამებოდეს თანამედროვე მსოფლიოში მიღებულ თამაშის წესებს და ადგილობრივი მეწარმეების მიჩნევა პრიორიტეტად. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია განაპირობებს საგარეო ვაჭრობის, კაპიტალის მოძრაობისა და სავალუტო-საფინანსო ურთიერთობების ლიბერალიზაციის აუცილებლობას, რომლითაც ჩვენ-

მა ექსპორტიორებმაც უნდა სარგებელი ნახოს [4. გვ. 11-63].

დასკვნა

კვლევაში გვიჩვენა, რომ როგორც ქვეყნის, ასევე ავტონომიური რესპუბლიკის სასურსათო სექტორში ჩამოყალიბებულმა საბაზრო ურთიერთობათა მოდელმა სრულად ვერ შეასრულა თავისი დანიშნულება და ვერ უზრუნველყო ეფექტიან ეკონომიკურ ურთიერთობათა ფორმირება, რამაც მიგვიყვანა წარმოების მნიშვნელოვან შემცირებად და მოსახლეობისათვის საჭირო სასურსათო პროდუქტების უკმარისობამდე.

ამრიგად, ინოვაციური პოლიტიკის სრულფასოვნად გატარებისათვის დაფინანსების სხვადასხვა წყაროებით განხორციელებული პროექტები და პროგრამები ჯერ-ჯერობით ვერ უზრუნველყოფენ აგრობიზნესის ეფექტური მოდელის ჩამოყალიბებას და არსებული რესურსების სრულად და რაციონალურად გამოყენებას. მიუხედავად გარკვეული ე.წ. წერტილოვანი საჩვენებელი ობიექტების შექმნისა და სწავლება-კონსულტირებისა, ახალი ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის მასშტაბები ვერ იძლევა სერიოზული გარდატეხის მოხდენის შესაძლებლობას. ამიტომ ყველა მიმართულებით ინოვაციების დანერგვის გაფართოება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ქმედითუნარიანობას გაზრდის და შესაბამისად ექსპორტირების მასიურ ხასიათსაც მიიღებს.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები. კვლევიდან ჩანს, რომ მცირე ფერმერი მხოლოდ მარტო შრომით და ცოტა მოსავლით ვერ იქნება კონკურენტუნარიანი და ვერ აწარმოებს წარმატებით საექსპორტო აქტივობას. დაკვირვებიდან ჩანს, რომ საჭიროა კოოპერატიული მეურნეობების გაძლიერება და ურთიერთანამშრომლობა, რათა მასიური გახდეს პროდუქციის წარმოება, შესაბამისად იოლი გახდება უცხო ქვეყანაში შეტანა, რადგანაც იგი უკვე ხდება ამა თუ იმ პროდუქციის სისტემური და სტაბილური მიმწოდებელი.

რეკომენდაციები. ამრიგად, ზემოთ მოყვანილი ანალიზიდან აშკარად გამოვლინდა პრობლემები, რომელთა აღმოფხვრის მიზნით საჭიროა გატარდეს შემდეგი ღონისძიებანი:

✓ აჭარის ა.რ. აგრარულ სექტორში სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების სამოქმედო გეგმის შემუშავების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს ურთიერთანამშრომლობა საქართველოს სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებასთან, სამეცნიერო-კვლევით და საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან.

✓ სტრატეგიის განხორციელების პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა

დაეთმოს ფერმერთა გადამზადებას საბაზრო ურთიერთობების მოთხოვნების შესაბამისად, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ინტეგრირებულ განვითარებას, სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას, სტატისტიკური აღრიცხვიანობის გაუმჯობესებას, საბაზრო საინფორმაციო სისტემის შექმნას, სასურსათო უსაფრთხოების ანალიზისა და

მონიტორინგის ხარისხის გაუმჯობესებას.

✓ საჭიროა გატარდეს მიწების გამსხვილების და ეფექტიანობის ზრდის ხელშეწყობის ღონისძიებები; აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის კადასტრისა და მიწათმოწყობის ერთიანი სისტემის ორგანიზება.

ლიტერატურა

1. ბაზრის ანალიზი მცირე კავკასიის ალიანსების პროგრამა საქართველო წლიური ანგარიში 31 აგვისტო 2016;
2. ნიუმანი, ვ. ლ. (2003). სოციალური კვლევის მეთოდები: თვისობრივი და რაოდენობრივი მიდგომები (მე-5 რედ.). ბოსტონი: A & B. (Newman, W. L. (2003). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (5th ed.). Boston: A&B.)
3. ოპპენჰეიმი ა. ნ. (1992). კითხვარის ორგანიზება, ინტერვიუს და შემაჯავებების საზომი. ლონდონი და ნიუ იორკი;
4. ალრეკ, პ. ლ. სიიტლი, რ. ბ. (1985) კვლევის სახელმძღვანელო. ჰომუუდ: ირვინ.

REFERENCES

1. MARKET ALLIANCES IN THE LESSER CAUCASUS REGION OF GEORGIA Bi -ANNUAL REPORT August 31st 2016;
2. Oppenheim, A. N. (1992). Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement. London & NY: Continuum;
3. Alreck, P. L. Seattle, R. B. (1985). The Research Handbook. Homewood: Irwin.)